

۵۵۳۶۴

بررسی اعتبار
آرای کیفری دادگاه‌های خارجی
با توجه به صلاحیت اضافی محاکم ایران

مؤلفین:

دکتر حسین رنجبر
استادیار گروه حقوق دانشگاه شمال

امیررضا اسکنان زاده
کارشناس ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی

مجمع علمی و فرهنگی مجد

فهرست مطالب

۱۱	مقدمه
	بخش اول: بررسی اعتبار آرای کیفری محاکم خارجی با توجه به مباحث قلمرو
۱۵	مکانی حقوق جزا (اصول صلاحیتی)
۲۰	فصل اول: صلاحیت درون مرزی و صلاحیت همگانی
۲۱	مبحث اول: صلاحیت سرزمینی
۲۵	۱-۱-۱ اصل: استثنائات اصل صلاحیت سرزمینی
	گفتار دوم: عدول از اصل سرزمینی یا درون مرزی بودن حقوق جزا در جرایم
۳۰	علیه امنیت
۳۲	مبحث دوم صلاحیت همگانی
۳۲	گفتار اول: بررسی اعداد منع محاکمه مجدد با توجه به صلاحیت همگانی
۳۲	۱- بررسی اعتبار نکام بری خارجی در صلاحیت جهانی
۳۳	۱-۱- دیوان کیفری بین‌المللی و اصل صلاحیت جهانی
۳۴	۲-۱- بررسی محدوده اعتبار احکام دادگاه کیفری خارجی
	۱-۲-۱ اعتبار احکام دادگاه کیفری خارجی در فرض صدور حکم
۳۵	محکومیت
	۲-۲-۱ اعتبار احکام دادگاه کیفری خارجی در فرض صدور حکم
۳۶	برانت
۳۷	گفتار دوم: بررسی مواد ۱ و ۱۷ اساسنامه رم
۳۷	۱- تلاقی صلاحیت محاکم ملی و بین‌المللی
	۱-۱- بررسی اصل تکمیلی بودن دیوان کیفری بین‌المللی در مواجهه با
۳۹	صلاحیت دادگاه‌های داخلی
۴۱	۲-۱- عملکرد محاکم ملی در رسیدگی به جرایم صلاحیت جهانی
	۲- بررسی تطبیقی صلاحیت جهانی در قوانین جزایی ایران و کشورهای
۴۴	دیگر
۴۵	۱-۲- حضور مجرم در کشور محل دستگیری
	۲-۲- وجود عهدنامه بین‌المللی مبنی بر جرم بین‌المللی بودن عمل و
۴۵	الحاق دولت به آن
۴۶	۳-۲- مجرمانه بودن عمل در کشور محل دستگیری
۴۸	فصل دوم: صلاحیت حمایتی و صلاحیت مبتنی بر تابعیت

- ۴۸ مبحث اول: صلاحیت مبتنی بر رابطه تابعیت (ملیت)
- ۵۳ گفتار اول: صلاحیت شخصی فعال و منفعل
- ۵۳ ۱- صلاحیت شخصی فعال یا مثبت (صلاحیت مبتنی بر تابعیت مرتکب)
- ۱-۱- محدودیت ها و تحولات قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲
- ۵۳ نسبت به اصل صلاحیت شخصی فعال
- ۵۴ ۱-۱-۱- محدودیت ها
- ۵۵ ۱-۱-۲- تحولات
- ۲-۱- بررسی تطبیقی صلاحیت شخصی (فعال) در قوانین جزایی ایران و کشورهای دیگر
- ۵۷ ۱-۲-۱- اهمیت جرم ارتكابی
- ۵۸ ۱-۲-۲- اصل مجرمیت متقابل
- ۵۹ ۱-۳-۱- منع محاکمه مجدد
- ۶۱ ۱-۳-۲- مراجعت متهم به کشور
- ۲- صلاحیت شخص منفعل یا منفی یا انفعالی (صلاحیت مبتنی بر تابعیت مجنی علیه)
- ۶۱ ۱-۲- عناصر اصل صلاحیت مبتنی بر تابعیت مجنی علیه
- ۶۳ ۱-۱-۲- وقوف برم در خارج قلمرو یک کشور
- ۶۳ ۱-۲-۲- تابعیت مجنی علیه از کشور مدعی صلاحیت
- ۶۴ ۱-۲-۳- حضور مرتکب در قلمرو کشور مدعی صلاحیت
- ۶۵ ۲-۲- جرائم موضوع حمایت از اشخاص ایرانی
- ۶۷ ۲-۳- زمان تابعیت ایرانی بزه دیده
- ۶۷ ۱-۳-۲- وحدت تابعیت
- ۶۸ ۲-۳-۲- تابعیت لاحق
- ۶۸ ۲-۳-۳- فرض سومی
- ۴-۲- نظرات قبول یا عدم قبول اصل صلاحیت مبتنی بر تابعیت مجنی علیه
- ۶۹ ۱-۴-۲- بررسی دلایل پذیرش اصل
- ۷۱ ۲-۴-۲- بررسی دلایل عدم پذیرش اصل
- ۷۷ ۵- محدودیت ها و تحولات اصل صلاحیت مبتنی بر تابعیت مجنی علیه
- ۷۷ ۱-۵-۲- محدودیت ها
- ۷۷ ۲-۵-۲- تحولات
- ۶-۲- بررسی تطبیقی صلاحیت مبتنی بر تابعیت مجنی علیه در قوانین ایران و کشورهای دیگر
- ۷۸

۷۹	۲-۶-۱- اهمیت جرم ارتكابی
۷۹	۲-۶-۲- اصل مجرمیت متقابل
	گفتار دوم: بررسی دادگاه ایرانی صالح در مورد جرایم ارتكابی اشخاص بی
۸۱	تابعیت (آپاترید) در خارج از کشور
۸۴	۱-۱- اشخاص بی تابعیت
	۲-۱- بررسی امکان یا عدم امکان پذیرش صلاحیت محلی دادگاه‌های
۸۴	ایران در خصوص جرائم اشخاص بی تابعیت در خارج از کشور
۸۶	۱-۲-۱- صلاحیت دادگاه تهران
۸۷	۱-۲-۲- صلاحیت دادگاه محل دستگیری
۸۹	۱-۲-۳- صلاحیت دادگاه تهران یا محل دستگیری بر حسب مورد
۸۹	۱-۳- صلاحیت دادگاه محل یافتن متهم
۹۰	۱-۲-۱- صلاحیت دادگاه محل کشف جرم
۹۱	۳-۱- جمع بندی گفتار دوم، ایرادات، پیشنهادات
۹۳	مبحث دوم: صلاحیت حمایتی
۹۴	گفتار اول: خصوصیات و مفروضات اصل صلاحیت واقعی
۹۴	۱- مفهوم منافع حیاتی و خانگی
	۲- ویژگی‌های اصل صلاحیت واقعی (اعمال بدون قید و شرط) ۹۵
	گفتار دوم: بررسی رعایت حقوق بنادین و شهروندی انسان با توجه به
۹۷	صلاحیت حمایتی
	۱- موارد نادیده گرفتن اصول کلی حقوقی، کفری در جرایم علیه
۹۷	امنیت (اصل صلاحیت حمایتی)
	۱-۱- محروم کردن مرتکبان جرائم علیه امنیت از تأمین ارفاقی و حقوق
۱۰۱	دفاعی
	۲- بررسی تطبیقی صلاحیت واقعی در قوانین جزایی ایران و کشورهای
۱۰۶	دیگر
۱۰۶	۲-۹- شرایط
۱۰۶	۲-۱-۱- ارتكاب جرایم مشخص و معین
۱۰۷	۲-۱-۲- عدم لزوم بیگانه بودن مجرم
۱۰۸	۲-۲- خصوصیات
۱۰۸	۲-۲-۱- عدم رعایت قاعده مجرمیت متقابل
۱۰۸	۲-۲-۲- عدم رعایت قاعده منع محاکمه مجدد
۱۰۹	۲-۲-۳- جواز محاکمه غیابی

۳- بررسی جرم دزدی دریایی به عنوان یک نمونه کاربردی اعمال اصول

- ۱۱۰ صلاحیتی
- بخش دوم: اعتبار قانون و حکم کیفری خارجی و اعمال قاعده ی منع محاکمه مجدد در مورد مجازات های مقرر در قانون مجازات اسلامی (حدود، قصاص، دیات، تعزیرات) ۱۱۳
- فصل اول: جایگاه قاعده منع محاکمه مجدد در حقوق جزای بین المللی (قاعده اعتبار امر مختوم در حقوق داخلی) ۱۱۶
- مبحث اول: مفهوم، صور تحقق و ادله موافقین و مخالفین قاعده منع محاکمه مجدد ۱۱۹
- بخش اول: مبانی و ادله موافقان و مخالفان قاعده منع محاکمه مضاعف ۱۲۲
- ۱- مبانی ۱۲۲
- ۱-۱- تضای عدالت و انصاف ۱۲۵
- ۱-۲- تضای تضمین اهداف اصلی حقوق جزای بین الملل ۱۲۶
- ۱-۳- تضای حقوق مجرم و محکوم علیه ۱۲۶
- ۱-۴- تضای حمایت از حقوق بشر ۱۲۷
- ۱-۵- حفاظت و حمایت از دادرسی قضایی ۱۲۷
- ۱-۶- فرض صحت احکام ۱۲۸
- ۲- مخالفان ۱۲۹
- گفتار دوم: شرایط اجرا قاعده منع محاکمه مجدد ۱۳۰
- ۱- در اسناد بین المللی حقوقی و نظام حقوقی کشورهای دیگر ۱۳۰
- ۲- در حقوق کیفری ایران ۱۳۴
- مبحث دوم: عدم مغایرت قاعده منع محاکمه مجدد با سایر قواعد ۱۳۸
- گفتار اول: دیدگاه رایج در خصوص فقه در مورد عدم پیرش احکام خارجی ۱۳۹
- ۱- نگاهی به نظریات مخالف در خصوص اصل صلاحیت شخصی ۱۳۹
- ۱-۱- نگاهی به جرایم مستوجب حد (اصل اجرا و ماهیت) ۱۴۱
- ۱-۲- انعطاف پذیری احکام اسلامی ۱۴۳
- ۱-۲-۱- احکام ثانویه ۱۴۴
- ۲-۲-۱- احکام حکومتی ۱۴۵
- ۳-۲-۱- تغییر در ملاکات احکام ۱۴۵
- ۲- دلایل عدم مغایرت قاعده منع محاکمه مجدد در جرایم (حدود، قصاص، دیات و تعزیرات منصوص شرعی) ۱۴۷
- ۱-۲- قاعده ملازمه ۱۴۷

۱۴۹	۲-۲- قاعده لاضرر و رابطه آن با منع محاکمه مجدد
۱۵۰	۲-۳- قاعده لاجرح و رابطه آن با قاعده منع مجازات مضاعف
۱۵۳	گفتار دوم: بررسی جرایمی عدم پذیرش اعتبار آرای کیفری محاکم خارجی در تعزیرات منصوص شرعی
۱۵۵	۱- ماهیت تعزیرات منصوص شرعی
۱۵۸	۲- بررسی مبانی عدم پذیرش اعتبار آرای کیفری محاکم خارجی در تعزیرات منصوص شرعی
۱۶۰	۳- ارتکاب جرم تعزیر منصوص شرعی در خارج از کشور
۱۶۵	فصل دوم: اعتبار حکم کیفری خارجی و تصویب موافقت نامه‌های همکاری در حقوق جزای بین الملل
۱۶۵	مبحث اول: اعتبار قانون و حکم کیفری خارجی در حقوق جزای بین الملل
۱۶۶	گفتار اول: اعتبار قانون خارجی
۱۶۶	۱- قاعده محاکمه قابل
۱۶۸	۲- وجود موجبات انونی برای تعقیب به موجب قوانین هر دو کشور متبوع و محل وقوع
۱۶۹	۳- اصل عدم استرداد در جرائم کم اهمیت
۱۷۰	گفتار دوم: اعتبار احکام کیفری خارجی
۱۷۰	۱- قاعده منع محاکمه مجدد
۱۷۳	۲- احتساب مجازات‌های گذشته
۱۷۴	۳- انتقال محکومان به حبس
۱۷۶	مبحث دوم: تصویب موافقت نامه‌های قضایی بین‌المللی
۱۷۷	گفتار اول: قانون مورد نیاز قاضی برای همکاری قضایی بین المللی
۱۸۰	گفتار دوم: ایرادات شورای نگهبان در مورد همکاری قضایی بین المللی
۱۸۳	نتیجه گیری
۱۹۵	منابع

مقدمه

موضوع جستار پیش رو، بررسی اعتبار آرای کیفری محاکم خارجی با توجه به صلاحیت اضافی محاکم داخلی ایران است. مستفاد از مقررات آیین دادرسی کیفری دادگاه برای رسیدگی به جرم باید صلاحیت داشته باشد و مفهوم صلاحیت تجویز قانون به رسیدگی است. اما صلاحیت کیفری زمانی در حقوق جزای بین‌الملل مطرح می‌شود که حداقل یک عنصر خارجی در جرم موضوع صلاحیت وجود داشته باشد. منظور از عنصر خارجی در جرم، عاملی است که به وسیله آن، جرم مزبور به دولتی خارجی ارتباط می‌یابد که از این رو، صلاحیت کیفری در حققه جزای بین‌الملل را صلاحیت کیفری بین‌المللی نیز می‌نامند.^۱

در نگاه اول شاید این صلاحیت اسبی در عنوان مذکور یادآور صلاحیت اضافی طبق آیین دادرسی کیفری باشد ولی با نگاه دقیق‌تر مشخص می‌شود که این عنوان معنای عام‌تری را شامل می‌شود. چرا که در حقوق جزای بین‌الملل اصل بر صلاحیت سرزمینی است. با وجود این از آنجا که همه کشورهای که جرم در آنها وقوع یافته شود به دلایلی چون فرار مرتکب جرم به کشور دیگر یا عدم توانایی کشور محل وقوع رسیدگی به آن جرم و یا اساساً جرم در قلمرو هیچ کشوری نباشد مثل ارتکاب جرم در دریای آزاد، توان محاکمه این مجرمین را بر اساس صلاحیت سرزمینی ندارند. در نتیجه کشورها دست به توسعه صلاحیت تقنینی و قضایی خود با توجه به اصول صلاحیت کیفری بین‌المللی دیگر می‌شوند که این اصول برون مرزی استثنایی بر اعمال صلاحیت سرزمینی محسوب می‌شوند که عبارتند از صلاحیت واقعی، صلاحیت شخصی مثبت و منفی و صلاحیت جهانی. حال چنانچه هر کشوری بر اساس صلاحیت مورد ادعا اقدام به تعقیب و مجازات متهم کند، متهم واحد به خاطر عمل مجرمانه واحد چندین بار در کشورهای مختلف مورد محاکمه و مجازات مضاعف قرار خواهد گرفت. رسیدگی دوم که منجر به مجازات مضاعف گردیده با توجه به اصول صلاحیت کیفری بین‌المللی برون مرزی را صلاحیت اضافی (در

حقوق بین الملل) می گویند. حال این سوال مطرح می شود که اگر منظور از صلاحیت اضافی در حقوق بین الملل همان صلاحیت مجدد محاکم قضایی کشورهای دیگر است. چرا از عنوان اخیر یا تعدد صلاحیت یا تقارن صلاحیت یا تعارض صلاحیت استفاده نشده در عنوان کتاب و به جای آن از یک عنوانی استفاده شده که شاید باعث گمراه کردن ذهن خواننده در نگاه اول به دلیل اشتراک لفظ، با مفهوم داخلی شود؟

زیرا به نظر نگارندگان در این موارد، استعمال صلاحیت اضافی-معنای وسیع تری نسبت به صلاحیت مجدد که معنای رسیدگی مجدد بعد از رسیدگی یک مرجع را به ذهن متبادر می نماید، دارد. زیرا رسیدگی مجدد بعد از رسیدگی به بزه در آن کشور پیش کشیده می شود و تابع مقررات مخصوص به خود است. چرا که ممکن است عملی بر خلاف مصالح ایران در یک کشور ارتکاب یابد و طبق مقررات کشور محل وقوع نیز جرم باشد، اینجا یک صلاحیت اضافی برای محاکم ایران ایجاد شده که آنها هم بتوانند به این بزه رسیدگی نمایند. نسبت به صلاحیت مجدد و صلاحیت اضافی عموم و خصوص مطلق است و صلاحیت مجدد عنوان تر است. به همین دلیل نگارندگان این عنوان را انتخاب کرده است.

با احتساب اصول صلاحیت، بین المللی مذکور (مواد قلمرو اجرای قوانین جزایی در مکان)، صلاحیت عام محاکم ایران نسبت به این جرایم مشخص می شود و صلاحیت محلی دادگاه های ایران در رسیدگی به این جرایم با توجه به ماده ۳۱۶ قانون آیین دادرسی کیفری مشخص می شود، ولی چالشی که اینجا مشخص می شود چالش تعیین صلاحیت محلی دادگاه های ایران در مورد جرایم ارتکابی اشخاص بی تابعیت (آپاتراید) در خارج از کشور با توجه به صلاحیت عام محاکم ایران است، چرا که صلاحیت باید مستند به قانون باشد در حالی که معیارهای پذیرفته در ماده ۳۱۰ ق.آ.د.ک. به جهت منع قیاس و معیارهای مندرج در ماده ۳۱۰ این قانون، به دلیل کاربرد در حوزه قضایی داخلی، فاقد مستند قانونی و غیر قابل پذیرش است و این وضعیت منجر به محروم شدن قربانی جرم از امتیازات طرح دعوای خصوصی در دادگاه کیفری می شود.

حال که بحث از حقوق جزای بین الملل شد و نیز بحث از صلاحیت چندین کشور نسبت به رسیدگی به جرم مذکور، چنانکه هر کشوری بر اساس صلاحیت مورد ادعا اقدام به تعقیب و مجازات متهم کنند، متهم واحد به خاطر عمل مجرمانه واحد چندین بار در کشورهای مختلف مورد محاکمه و مجازات مضاعف قرار خواهد گرفت، حقوق جزای بین الملل جهت جلوگیری از تعدد تعقیب و محاکمه و اعمال مجازات مضاعف به متهم

۱. در مورد اشخاص بی تابعیت به طور مفصل در گفتار دوم از میثاق اول بخش اول خواهیم پرداخت.

واحد به خاطر عمل مجرمانه واحد اقدام به پیش بینی قاعده منع محاکمه و مجازات مضاعف نموده که در برخی از اسناد بین المللی نیز انعکاس یافته است. قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ در یک نوآوری این قاعده را فقط در اصول صلاحیت مبتنی بر رابطه تابعیت پذیرفته و آن هم مربوط به جرایم تعزیری غیر منصوص شرعی و در مورد دیگر اصول و همچنین در مورد جرایم حدود، قصاص، دیات و تعزیر منصوص شرعی حکم کیفری دادگاه دیگر حتی محاکم کشورهای اسلامی دیگر را نپذیرفته و این قاعده که از اصول کلی حقوق جزای بین الملل است را زیر پا گذاشته که برخلاف حقوق بشر و حقوق شهروندی است که می تواند مبنایی برای اعمال تحریم های سیاسی باشد. نگارندگان در این جستار می خواهند به بررسی اعتبار احکام کیفری خارجی صادره مطابق با انواع صلاحیت در استان بپردازد و می خواهیم بررسی کنیم که اعتبار احکام خارجی (اعم از محاکم ملی کشورهای خارجی و محاکم بین المللی) چه به صورت محکومیت یا برائت یا چه به صورت قطعی یا چه به صورت غیر قطعی صادر شده باشند در حوزه حدود، قصاص، دیات و تعزیرات تا چه حد قابل اعتبار بوده و قوانین خاص و عهد نامه ها و مقررات بین المللی در کشور ما در مورد موضوع مورد بحث چه جایگاهی دارند و در صدد پاسخ به سوالات مطروحه ذیل است:

۱. آیا پذیرش آرای دادگاه های خارجی برخلاف موازین شرعی است؟
۲. آیا آرای دادگاه های خارجی در حقوق ایران مورد شناسایی قرار گرفته است؟
۳. شمول حکم مندرج در تبصره ۲ ماده ۱۱۵ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ آیا فقط راجع به ایرانی مسلمان است یا شامل ایرانیان غیر مسلمان هم می شود؟ به عبارت دیگر اگر یک ایرانی غیر مسلمان در خارج از کشور مرتکب جرم تعزیری منصوص شرعی شود که در آن کشور جرم است، در صورت محاکمه و تحمل مجازات در آن کشور، آیا باید دوباره در ایران محاکمه و مجازات شود؟
۴. با توجه به پذیرش نسبی آرای دادگاه های خارجی در حقوق ایران، آیا این پذیرش صرفا شامل احکام محکومیت است یا اینکه مشمول احکام برائت و قرار منع تعقیب هم می شود؟
۵. آیا آرای دادگاه های خارجی می تواند شخص ایرانی را از حقوق اجتماعی موثر (ماده ۲۵ قانون مجازات) محروم کند؟
۶. آیا آرای دادگاه های خارجی می تواند مبنایی برای تشدید کیفر باشد؟ یعنی می تواند مشمول تکرار جرم (ماده ۱۳۷ قانون مجازات) شود؟

۷. آیا در صلاحیت جهانی مرتکب جرم عمومی بین المللی می تواند برای فرار از مجازات به جهل (اعم از حکمی و موضوعی) خود استناد کند؟
 ۸. آیا در حقوق کیفری ایران آرای دادگاه های خارجی مشمول مرور زمان اجرای کیفر قرار می گیرند؟
 ۹. آیا در حقوق کیفری ایران اعتبار آرای دادگاه های خارجی در قلمرو تعزیرات، صرفاً ناظر به مواردی است که دادگاه خارجی رسیدگی کننده، دادگامکشور محل وقوع باشد یا شامل کلیه دادگاه های خارجی است که بر اساس حقوق جزای بین الملل صلاحیت رسیدگی دارند؟
- به سوالات فوق با لحاظ مقررات حقوقی و موازین فقهی و همچنین نگاه حقوق کیفری ایران در خصوص آرای دادگاه های کیفری خارجی پاسخ خواهیم داد.
- بی تردید، بدون بهر نوشته های علمی، این کتاب نیز عاری از هر گونه نقد و نظر نیست و بنابراین بر تمامی یاران و همکاران، خاصه از اندیشمندان حقوق جزا، صمیمانه درخواست می شود به نگارندگان را از مشاوره ها و راهنمایی های خود بی نصیب نگذارند. در پایان بر خود فرض می داریم تا از مدیران و کارکنان فرهیخته انتشارات مجد، خاصه جناب آقای دکتر سید عباس حسینی نیک، سپاسگزاری خالصانه به عمل آوریم، و خداوند دانا و تواناست.